

LA FOMOSA

ARTESA DE LLEIDA

Març/91 Nº 123

PÒRTIC

Es sorprenent la manera que els individus de la nostra societat ens deixem convèncer amb tanta senzillesa, sense posar-hi la més mínima resistència, a les coses més inversemblants o absurdes que ens diuen per la "tele", però també per qualsevol altre mitjà d'informació. Es sorprenent, deiem, perquè a mesura que ens tornem més crèduls deixem de ser crítics, i per aquesta mateixa causa, cada cop més, estem menys informats del que passa al món, però també del que passa aquí mateix. Volem dir que a mesura que ens ho creiem tot, de tant en tant ens empassem com a veritats moltes coses dubtoses de ser certes o aquelles coses que, ni de bon tros, són tota la veritat.

Quan parlem del progrés cultural (ara la gent estudia més que abans), tenim tendència a creure que l'home i la dona

són cada cop més savis i per això que és molt més difícil d'enganyar-los amb informacions no del tot fiddingnes. El que deixem de banda, però, és que els homes i dones anem creixent només amb una mena de cultura; aquella que ens fa especialistes en alguna cosa. El metge ha de saber de medicina (o d'alguna especialització de la medicina), l'advocat ha de saber de lleis, l'arquitecte de projectar edificis o el que sigui, etc. etc., tota aquesta gent ha de saber molt bé la seva feina, però ai las!, no cal que sàpiquin res d'altres coses. Com que tothom només ens interessa el saber pel nostre propi profit; per tenir accés a una feina i poder pujar esglaons dins d'aquesta feina, no ens preocupa de tenir un bagatge cultural complementari.

Vistes les coses des d'aquest punt de vista, no és

d'estranyar que altres s'especialitzen en dominar els canals de la informació i, des d'allí informar-nos de tot allò que ells creuen que ens convé saber i, per això es callarà, és ben evident, tot allò que al seu criteri no té cap importància. Vet-ho-aquí la desinformació; estar informat només de tot allò que els altres volen que sapiguem. Un exemple claríssim d'això que estem dient el tenim en les notícies que ens han arribat (i encara ens arriben) de l'anomenada "Guerra del Golf": tant la "tele" com la

ràdio i la premsa en general no han parlat d'altra cosa en aquests darrers mesos i ho han fet amb tanta insistència, amb tanta "precisió" i vehemència que hom podia creure, de bona fe, que estàvem ben informats, malgrat no saber-ne, de la missa, la meitat.

Creiem que la cultura va més enllà d'una simple especialització. Creiem que la cultura la veritat i la política haurien d'anar de bracet pel mateix camí, però si no estem mal informats això encara no passa.

LA FEMOSA

REVISTA D'OPINIÓ I D'INFORMACIÓ LOCAL

NÚM 123 / MARÇ 1991

EDITA: AGRUPACIÓ CULTURAL «LA FEMOSA»
CASTELL, 23 - ARTESA DE LLEIDA

SEGONA ÈPOCA

DIPÒSIT LEGAL: L-264 - 1981

AMB EL SUPORT DE:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Diputació de Lleida

ÍNDEX

PÒRTIC / 1

EL QUE LA GRAN GEOGRAFIA COMARCAL

DIU D'ARTESA / 5

NOTES I NOTÍCIES / 9

HOMENATGE A LA VELLESA

D'ALBAGÈS 1990 / 11

Per Josep M. Quadrat i Ribelles

ENTRETENIMENTS / 14

Per M. N.

HUMOR / 16

SOTA LES SALADES / 17

Per Felip Gallart

«JO, EL CENTRE DEL MÓN» / 19

Per A. Costafreda

L'HOME DEL DICCIONARI / 21

Per P.G.

CARTES A UN PSICÒLEG / 23

Per Catxepet

FOLKLORE ARTESENC / 25

Per A.C.

Els articles i opinions que apareixen a les planes de LA FEMOSA reflecteixen únicament l'opinió de llurs signants.

EL QUÈ LA GRAN ENCICLOPÈDIA COMARCAL DIU D'ARTESA

El terme municipal d'Artesa de Lleida, de 24,06 quilometres quadrats d'extensió, es troba al sector de llevant de la comarca, en contacte amb les Garrigues, a la plana regada pel canal d'Urgell, amb un paisatge predominant de tipus urgellès al centre i al nord mentre que a la part meridional s'acosta al de les plataformes garriguenques. El poble d'Artesa és l'únic nucli de població agrupada del terme, que comprèn també el despoblat de Vinatesa. És envoltat en una bona part (N i W) pel terme de Lleida (ciutat de la qual el cap del municipi dista 10 Km) i limita també amb el d'Aspa (SW), Castellldans (SE, ja a les Garrigues), Puigverd de lleida (E) i Torregrossa (NE, també de les Garrigues). La via de comunicació més important ha estat la carretera local que procedeix de Lleida i arriba a Puigverd i

a Castellldans i la carretera local que d'Artesa porta a Aspa i al Cogul. La via del ferrocarril de Barcelona a Lleida travessa el sector NE del terme i modernament l'autopista de l'Ebre el travesa al sector meridional, al S del canal d'Urgell.

A més del canal d'Urgell, drena el terme el torrent de la Femosa, que passa per la part N procedent de Puigverd i continua fins a desembocar al Segre aigua avall de Lleida. La partida de Motlleu, a ponent del poble, és de terra molt bona, les del Saladar i Castelló, a llevant, de terra bona, i la de la serra, de mitjana qualitat.

La terra conreada (97,5% de la superfície municipal) és dedicada predominantment al regadiu (69,5% dels conreus) gràcies a l'aigua del canal d'Urgell. Els arbres fruiters ocupen el 21% de la terra conreada

sobretot pomeres, i tendeixen a augmentar substituint els cereals i els farratges. L'ordi de secà, que disminueix des del 1971, ocupa encara el 9% i el blat de moro també en disminució des del 1978, el 6,8%. Predominen les petites (d'1 a 5 ha) i mitjanes (de 5 a 10) explotacions al regadiu. El nombre de parcel·les és de 1.151 i la mitjana de parcel·lació és de 4,9 per explotació, amb predomini de les parcel·les d'1 a 5 ha. El 99% de la terra censada és explotada directament pels propietaris i hi ha encara alguns casos de parceria. La cria de bestiar és una altra de les activitats econòmiques bàsiques (hom calcula uns 52.000 caps d'aviram, 5.500 de porcins 1.800 conills, 1.300 ovins i uns 350 bovins).

La demografia moderna ha tingut en general un signe ascendent llevat dels darrers anys. La població es quintuplicà amb escreix al llarg del segle XVIII, quan passà de 69h. el 1718 a 389 el 1787, i l'augment continuà al llarg del XIX (560 h el 1860), especialment a partir de l'obertura del canal

d'Urgell: 967 h el 1900, 1.128 el 1920, 1.097 el 1940, 1.195 el 1950, 1.206 el 1960, 1.311 el 1965; des d'aleshores tendeix a baixar: 1.229 el 1970, 1.176 el 1975 i 1.170 el 1981.

Fins a les nostres recents investigacions al llibre verd de l'Arxiu Capitular de Lleida eren molt escasses les notícies sobre l'origen del lloc d'Artesa de Lleida. Consta un Arnau d'Artesa (procedent segurament d'Artesa de Segre) des del 1148 al segrià, afavorit per Ramon Berenguer IV, al qual serví en la conquesta de la ciutat, i que rebé unes terres a la vall de la Femosa. També hi ha un altre repoblador, Ximeno d'Artusella, que el 1174 signà la segona carta de població d'Alguaire, procedent segurament també d'Artesa de Segre. Un altre repoblador de l'indret procedent del vescomtat d'Àger és Pere d'Oromir, que donà nom a alguna partida d'aquest territori. Amb tots aquets llinatges no foren els principals beneficiaris del lloc, sinó els Ribelles i per això durant l'edat mitjana el poble rebé el nom d'Artesa de Ribelles.

Ja Mirètz i Sans assenyala Gombau de Ribelles, que participà en el setge de Lleida el 1149, com a repoblador d'Artesa amb terres des de la Costa dels Pals (Albarés) fins a la Femosa (1159). El procés de colonització a través del Llibre verd citat i del Cartoral de Gardeny va des del 1156 fins el 1194. En el seu testament, Gombau de Ribelles i la seva muller Marquesa deixaren (1179) el castell d'Artesa als seus fills Ramon i Gombau. Però sabem, per un testament citat per J.R. Gallart, del Grup d'Estudis la Femosa, que el 1159 un tal Ramon Arnau havia deixat en testament al seu fill el castell, i que vers el 1190 els templers apareixen ja com a donadors de terres del terme, regades per la clamor o reguer de la Femosa així com que el 1194 un Pere d'Artesa es fa vasall de la milícia del Temple. Sembla que hi havia relació familiar entre els Artesa i els Ribelles. Molt probablement el castell d'Artesa, que corresponia a l'actual vileta o nucli antic del poble, passà aviat sota el domini de la comanda templera de Gardeny

que des del 1319, extingits els templers, passà al Gran Priorat de Catalunya de l'orde militar dels hospitalers.

Les escriptures dels segles XIII i XIV donen notícies d'algunes partides i torres dins el terme d'Artesa, com la torre d'Oromir (entre Artesa i Juneda, no lluny de Vinferri), o la torre de Fenosell (que el 1231 era del ciutadà de Lleida Ramon d'Ofegat i de la seva muller Romia). Al nord del terme (actualment de Lleida) hi havia la torre o castell de Grealó, que descrivim amb el municipi de Lleida. Tenim notícia de la Torre Mirona (entre Artesa i Castellidans), que Ramon Berenguer IV atorgà a Miró Torbavi, i la carta de població d'aquesta torre (situada entre Lleida i Artesa segons el Cartoral de Poblet) fou atorgada per Alfons I el 1173 (ha estat publicat per Gallart el 1978 a la revista "La Femosa"); aquest lloc era ja despoblat a mitjan segle XIV.

En els enfrontaments entre els hospitalers de Gardeny amb la paeria de Lleida i amb Guillem de Montcada a mitjan segle

XIV, Artesa consta com un lloc de 20 cases habitades. Quan el 1359 hi hagué un conveni entre els hospitalers i els seus vassalls d'Artesa de Lleida, l'orde no tenia encara el mer i mixt imperi o jurisdicció plena sobre la vila, que adquiriren de Pere III el 1380 per 3.000 florins. Aleshores Artesa formava part de la vegueria de Lleida.

Els arxius lleidatans donen notícies de la petita població, que anava creixent al llarg del XV (alguns dels casals que havien persistit fins fa pocs anys a la vileta eren d'aquesta època). En un censal del 1429 de la parròquia de Sant Joan de Lleida es parla d'unes vinyes d'en Ferrer de Torres, veí d'Artesa, vora el pont de la Femosa (a la clamor de la Femosa), anomenat el pont del Boc de Biterna, que indica que ja aleshores el lloc tenia fama de punt de reunió de bruixes (el topònim perdurà fins al segle XIX); encara és costum avui a Artesa de fer por als minyons que van per primera vegada a la ciutat amb la frase "Noi, si vas a Lleida et faran

besar el cul del boc" i en un procés de bruixeria del 1627 hi ha notícia d'un akelarre en aquest indret.

El 1462, a l'inici de la Guerra contra Joan II, els soldats del rei saquejaren l'església d'Artesa i profanaren el Santíssim Sagrament (se'n dugueren la custòdia, que llençaren pel camí). Aquesta església dedicada a santa Maria des del segle XII, després a sant Miquel), fou reconstruïda al segle XVIII, en el moment d'expansió demogràfic de la població.

El poble d'Artesa de Lleida es troba a 202 m d'altitud, al sector septentrional del terme, entre la carretera de Lleida a Castellidans, que passa pel NE del nucli, i el canal d'Urgell (al SW). L'antiga vila closa, o la Vileta, ha perdut els darrers anys una bona part del seu tipisme i ha crescut sobretot seguint l'eix de la carretera a Aspa, vers el canal. L'església parroquial de Sant Miquel, obra neoclàssica del segle XVIII, té una notable portalada rectangular, amb columnes adossades, on s'accedeix

per escales laterals; el campanar, de torre i vuitavat, s'aixeca en un dels angles; desaparegué el 1936 el notable retaule major. També és del segle XVIII el notable casal dit Casa Gallard (Vicenç Gallard, gran terratinent d'Artesa fou regidor de Lleida el 1763 i rebé el títol reial de corregidor). A ponent del poble hi ha la capella de Sant Ramon, reconstruïda modernament sobre una d'anterior.

El principal centre de l'activitat cultural és l'agrupació La Femosa, que edita la revista homònima d'informació local i té un grup de recerques arqueològiques que ha publicat treballs en revistes especialitzades i distintes monografies. També hi ha un museu local arqueològic, on es guarden troballes dels jaciments arqueològics del terme i encontorns, entre els quals interes-

sant ceràmica de la cultura campaniforme i posterior (vasos de cordons aplicats i acanalats), restes ibèriques i romanes (per la vall de la Femosa passava la via romana de Lleida a Tarragona i hi havia un bon nombre de vil·les) etc.; hi ha jaciments al secanet, els Secanots, la Serrera, la Gravera de l'Eugeni i les Fonts. El poble compta amb un centre escolar estatal d'EGB, un club de futbol, una agrupació de caça i un grup d'esplai. La festa major se celebra el 31 d'agost.

Al sector NW del terme, prop de la Femosa, hi ha el despoblat de Vinatesa, lloc d'origen sarraí que fou atorgat al capítol de la seu de Lleida, que tenia els drets d'herbatge i que mantigué la propietat fins els nostres dies (el comtat de Vinatesa fou donat el 1912 a Miquel Agelet i Besa, polític lleidatà).

NOTES I NOTÍCIES

Carnaval 1991

Enguany, i malgrat la supressió a molts indrets de la Festa del Carnaval com a conseqüència de la Guerra del Golf, a Artesa s'ha cregut que aquest no era un motiu per a deixar perdre aquesta festa tan popular i tradicional.

Axí el dissabte dia 23 de febrer la Comissió de Festes organitzà tot un seguit d'actes els quals s'iniciaren a les 5 de la tarda amb una cercavila de disfresses amb els nostres grallers. Acte seguit una gran xocolatada i coca per a tota la mainada, i algun de més grandet

a la plaça de davant de la Llar del Poble.

Després d'aquest suculent berenar, la projecció d'una pel·lícula infantil posà fi a la programació de la tarda.

A les 11 del vespre, es realitzà el típic ball de carnaval, on hi acudiren poquíssimes disfresses, i tampoc no massa gent.

Sense rei de carnestoltes, sense les cobles d'aquest i desfassada en el temps, Artesa donà per enguany acabada aquesta festa.

Aprovació del pressupost Municipal

L'Ajuntament d'Artesa de Lleida a la seva sessió del passat dia 28 de febrer, va aprovar per unanimitat dels assistents el pressupost per a l'exercici de l'any 1991, el qual importa un total de 57.000.000 de pessetes.

En ell s'hi inclou com a inversions principals les obres d'arranjament del consultori municipal, la pavimentació de la travessia del Fossar Vell i la urbanització de l'inici del carrer Lleida.

Renovació del Padró d'Habitants

Cada 5 anys, l'Institut Nacional d'Estadística, procedeix a la renovació del Padró Municipal d'Habitants de tots i cada un dels municipis de tot l'Estat.

Enguany toca, i per tant durant els mesos març i començaments d'abril caldrà que tots els ciutadans passin per les

oficines corresponents de cada municipi per a empadronar-se.

Aquesta tasca coincideix enguany amb la realització dels Censos de Població i Habitatge, que es realitzen cada 10 anys. S'obtindran una sèrie de dades actualitzades de tots els habitants i Habitatges dels municipis.

Dia de l'arbre

Com ja ve sent habitual, la nostra vila celebra anualment el dia de l'arbre.

Aquest dia, encarat especialment cal a la concienciació i educació vers la natura de tots els nens i nenes de la nostra vila, consisteix en al plantació d'arbres que cedeix gratuïtament el Departament d'Agricultura de la Generalitat

de Catalunya a Lleida, en un nombre aproximat d'uns 150.

Enguany el lloc escollit ha estat el secà, en el racó anomenat del "Jové", que ara és municipal.

Després de la plantada una graellada de carn i llonganissa jocs i diversió fins l'hora de marxar.

HOMENATGE A LA VELLESA,

L'ALBAGÈS - 1990

I, tot seguint la tradició,
ja ho varem dir l'any passat,
de tornar-hi amb il·lusió,
i l'avi estar festejat.

Com sempre, i amb molt respecte
l'Albagès no us ha oblidat,
com veiem tots i amb molt afec-
te,

l'home gran esta honorat.

Caminava i caminava,
sembla no podia arribar,
pel carreró de la vida,
allà on s'ha arribat ja.

Pel camí de la vida,
que tots estem caminant,
avancem un poc cada dia,
i, no massa ho estem notant.

En aquest món que, heu nascut,
al qual també, hi heu morat,
on heu viscut i mal viscut,
i molt haveu treballat.

Aquesta formosa festa,
que ara, estem celebrant,
honorem-la amb molta gresca,
i així pugui ser molts anys.

no tindria cas la festa,
dic una vegada més,
si a tota la gent aquesta,
ara ningú no els digues res.

Com que la vida no es para,
i el món sempre va rodant,
sols una cosa ens depara,
que la gent es va canviant.

Tots anem pel mateix camí,
i, tots hi volem arribar,
en el acte que es fa aquí,
abans d'anar al més enllà.

En el món d'aquesta vida,
està vist i comprovat,
per més que es doni embranzida,
de qui a cent anys no hi serem
cap.

L'Albagès cap fill desprecia,
per ell tots són sans i bons,
amb un acte que s'aprecia,
a tots ells amb uns bons tons.

Per això, els nous que han vingut,
que d'anys ja en tenen vuitanta
com norma el poble ha volgut,
que no tinguin cap recança.

N'ha vingut bona remesa,
l'un l'Adrià de cal Panset,
el Fèlix de la Jaumesa,
i, la Floquensia del pastoret.

Com que n'és de tanta virtut,
essent cosa molt humana,
també, al mateix ha vingut,
el Miquel Sebastiana.

La Carolina del Tonet,
ha acudit també al Ranxo,
en aquest acte tant distret,
com el Daniel del Panxo.

Amb cosa tant primorosa,
on tampoc podia faltar,
el bon senyor Alventosa,
a la festa celebrar.

De cal Sargent la Carmeta,
que mai, el poble ha oblidat,
de Cervià, amb voladeta,
a l'Albagès ha baixat.

No sols es vol vanagloriar,
si un es fill de la terra,
i en aquest cas es vol lloar,
la Teresa del ton del Serra.

Tots recordeu la infantesa,
aquell temps que ja ha passat,
i es formós que a la vellesa,
us hàieu tots retrobat.

Tot fill ha de tenir amor,
al poble on va néixer,
i, qui no li fa aquest favor,
molt poca cosa deu ser.

Com el poble, al qui ha viscut,
si és que ha estat un espill,
igual com si, hi hagués nascut,
s'ha de tractar com bon fill.

Ara, a aquells que ens han deixat,
no els hem pas d'oblidar,
quan han d'estar més recordats,
car siguin al més enllà.

Lloem als que de nou han vingut
honorem als que ens han deixat,
on aquest escrit tant cregut,
ja esta bastant avançat.

Ara, en un acte tant formós,
que molts anys fa l'Albagès,
en fora molt coratjós,
que a tots ens agermanés.

Per tant essent un dia tan ferm
quan la vida va rodant,
tot avi pot estar content,
i tots ho estem celebrant.

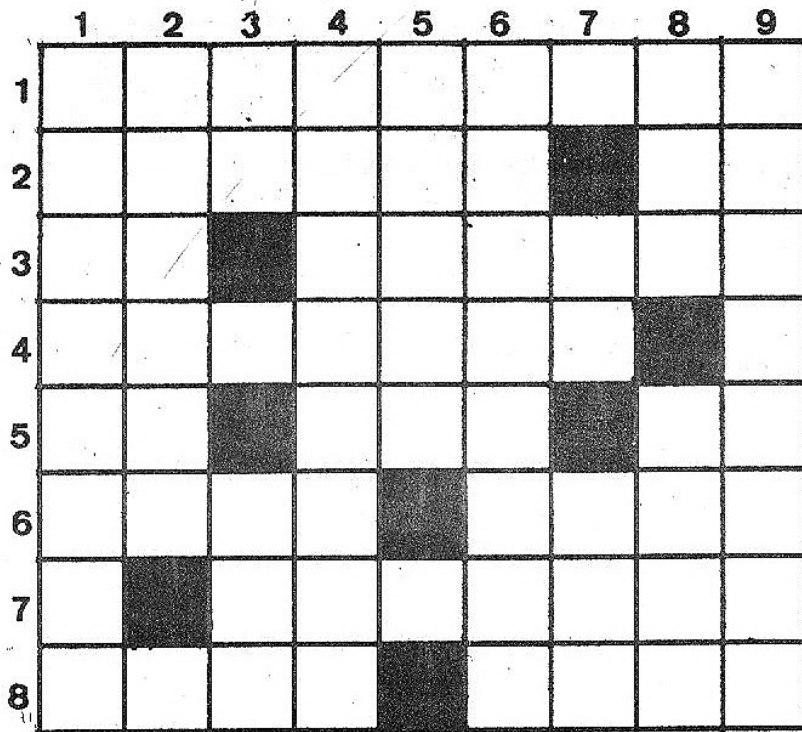
Altre cop jo felicito,
a tots els avis assistents,
al mateix temps us desitjo,
tingueu anys de vida plens.

I, les gràcies jo vull donar,
a tots els qui, hi han contri-
buït,
a aquest acte tant purità,
i al mateix temps tant lluït.

JOSEP Mª QUADRAT I RIBELLES

ENTRETENIMENTS

MOTS ENCREUATS

ORITZONTALS:

1.- Efervescència, acció de fer bombolles. 2.- Sonalla, campaneta.- Pronom acusatiu i datiu. 3.- Cent Cinc.- En un semblant, dit del sector de blat que puja més que l'altre. 4.- mena de gimnàstica.- Consonant. 5- Acabament d'infinitiu.- Rima, vers d'estructura romànica.- Si la tens foradada és que malgastes molt. 6.- Lloc d'aigua al desert.- Al revés, població del Baix Llobregat. 7.- Cinquanta. Instrument musical de vent de sonoritat aguda i estrident. 8.- Déu de l'antic Egipte.- Al revés format d'aire.

VERTICALS:

1.- Mena de guix. 2.- Municipi de les Garrigues.- Consonant. 3.- Article indefinit.- Consonant.- Al revés, nom de la lletra X. 4.- Que costa treball. 5.- Planta herbàcia, tramús.- Consonant. 6.- Volcà de Bolívia. 7.- Cent.- Sis cents.- Veritable, conforme a la veritat. 8.- Peça dels escacs, al revés.- Fulles d'un arbust amb amb les quals es fan infusions. 9.- Habitud de menjar carn crua.

N	A	R	A	C	S	A	U	H	E
I	C	U	H	U	L	A	K	A	M
A	R	G	U	Y	O	I	N	V	O
S	I	N	E	T	F	N	O	F	T
A	C	O	N	C	A	G	U	A	I
K	U	K	O	P	U	J	R	H	L
I	J	O	U	S	M	A	H	T	O
B	E	R	I	F	R	S	X	U	G
O	N	T	R	A	Y	N	E	K	A
A	F	A	B	A	Z	I	R	O	N

SOPA DE LLETRES

Cercant dins d'aquest requadre, en totes les direccions, hi podreu trobar el nom de 10 famoses muntanyes escampades per tot el món.

SOLUCIONS

N	A	R	A	C	S	A	U	H	E
I	C	U	H	U	L	A	K	A	M
A	R	G	U	Y	O	I	N	V	O
S	I	N	E	T	F	N	O	F	T
A	C	O	N	C	A	G	U	A	I
K	U	K	O	P	U	J	R	H	L
I	J	O	U	S	M	A	H	T	O
B	E	R	I	F	R	S	X	U	G
O	N	T	R	A	Y	N	E	K	A
A	F	A	B	A	Z	I	R	O	N

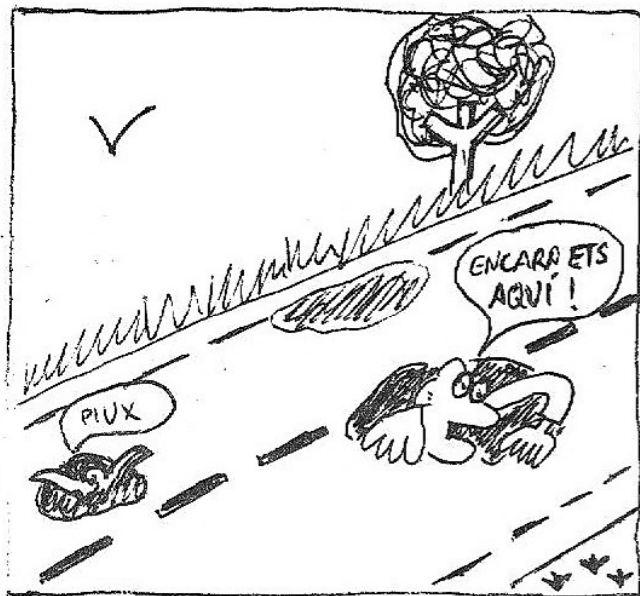
- HORIZONTALS:**
- 1- Escalioia. 2- Bovera. P.
 - 3- Un. R. Ics. 4- Laborios. 5-
 - 6- Ir. Rim. Ma. 6- Oasi. Gava.
 - 7- L. Corneti. 8- Aps. Aeri.
- VERTICALS:**
- 1- Ebullicio. 2- Sonall. Em
 - 3- Cv. Boldro. 4- Areobic. F.
 - 5- Ir. Rim. Ma. 6- Oasi. Gava.
 - 7- L. Corneti. 8- Aps. Aeri.
 - 9- Ver. 8- Rei. Mate. 9- Omofagia.

**EN PEP
L'ARTESENC**

Quin fàstic

QUIN FÀSTIC,
HAIG DE SORTIR
D'AQUI

RVM

RVM

SOTA LES SALADES

(Sant Isidre)

Aquest sant, d'origen molt humil, mostra ja de petit gran devoció i una inclinació profunda cap a la pregària. Mai no abandonà aquesta virtut; l'exercí amb una abnegació i un zel admirables que ni les estones en què el cos fatigat reclama insistent el descans podien torcer. Quan els altres mossos paraven a fer el tragueta una mossada o una migdiadeta reparadora, el nostre home aprofitava l'estona per dirigir santes paraules al cel, sense que la calor, la set, la gana o el cansament el poguessin fer canviar d'idea.

A tanta intensitat arribà el seu fervor i tan dolces eren les seves paraules, que impressionaren vivament la fibra sensible de les més altes jerarquies celestials: un àngel baixà per tal que a l'Isidre no li calgués agafar el mantí de l'arada i pogués dedicar-se, amb

tota l'anima, al conreu d'oracions i pregàries.

Complagudes les dues parts per una deferència mútua, sembla ser que l'amo no ho veia tan clar allò que el seu jornal passés l'estona resant. Entre que també era home devot, pensava: "ja està bé que un home resi, però entre poc i massa. Un mosso és un mosso i cal que per damunt de tot compleixi el seu jornal i no passi l'estona ajagut mentre el parell pastura. D'això no se n'ha d'escapar ningú, per devot que sigui". Poc pensava el que els seus ulls veurien quan tot decidit es dirigí al camp per enxampar l'Isidre "gandulejant" que era això el que pensava que feia amb l'excusa de la devoció. Atònit, sense que els seus ulls poguessin donar crèdit a tan formidable imatge, va poder contemplar com un àngel llaurava -cal dir-ho, amb un solc

perfecte- mentre l'Isidre, amb una estranya resplandor al rostre, semblava gaudir d'un èxtasi de beutat impossible de descriure. La història no explica però si el pobre àngel s'avesà gaire temps a tan feixuga obligació i continuà fent de mosso, acostumat com estava a empreses més delicades. Ja se sap, no hi ha joia compartida per tots, ni quan es tracta de feines tan edificants com l'adreçar oracions al cel. Malauradament, sempre cal que algun beneit faci la feina.

Sant Isidre restà sumit en un fosc i perllongat oblit fins que pujà als altars l'any 1622, poc temps després que la reina d'Espanya l'invoqués amb èxit per guarir el monarca d'una greu malaltia. Això donà al

sant un prestigi fabulós que escampà la seva devoció arreu de Catalunya, i sobretot entre la pagesia que l'adoptà com a patró dels fruits de la terra, fins i tot en molts llocs en substitució d'altres sants que havien venerat, alguns d'ells catalans: St. Galderic, St. Medir i St. Faust d'Alguaire. Un cop més cal adduir que no hi ha res que commogui tant el poble com la lluentor de les corts -dels reialmes volem dir. Ah! vincladís i impressionable desig humà! Paradoxes del destí: un senzill mosso intercedint per la salut de tot un rei, i els pagesos catalans honorant un sant madrileny que curà el rei castellà. Al cel hi ha lloc per a tots. I n'hi ha que encara creuen en la República.

Felip Gallart i Fernàndez

«JO EL CENTRE DEL MÓN»

Tothom, qui més qui no tant, voldríem ser els millors del món; els millors en tot, els més bonics, els més intel·ligents, els més simpàtics... i tot sovint no som res d'això. Hi ha qui s'hi conforma, que accepta de no ser dels primers o dels millors i munta la seva vida a raó del que són i no del que voldrien ser. D'altres, però, fan mans i mànegues per aconseguir o almenys aparentar estar per sobre de la resta dels mortals. Cadascú és com és o, com diu la dita popular: "tothom baixa les escales com vol".

Siguem dels primers o dels segons (però sobretot si som dels segons), el cert és que tots tenim prou vanitat per agrair la ponderació de la nostra persona que en fa un tercer. La gent som tous per naturalesa i els elogis ens plauen i són sempre ben vingut per

part nostra. Tant si som dels primers com dels segons (però sobretot si som dels segons) no ens agrada que ens critiquin, que ens assenyalin despectivament, que ens donin consells o que traguin els nostres "drapets al sol".

Mirant tot això en fred (o de com més lluny millor) hom podria adonar-se o acceptar que és ben trist que sigui així, és trist perquè aquest desig de ser els millors ens fa mesquins ens limita i ens tanca, ens reclou dins nosaltres mateixos sense cap possibilitat de sortida. És trist perquè això limita el nostre creixement com a persones. Ningú que es tanqui pot superar les seves pròpies limitacions. Ningú no és absolut i per això tots necessitem l'ajuda dels altres, ja sigui escoltant les seves crítiques, les seves raons, les seves queixes, ja sigui acceptant les

nostres tares o la seva raó.

Si tothom ens sentim el centre del món difícilment ens adonarem de les nostres mancances sense l'ajut de la visió o crítica dels altres, mai no ens adonarem que estem equivocats si no sabem escoltar l'opinió del més enllà. La crítica, en definitiva, encara que en un primer moment ens faci mal, si estem en disposició d'escoltar-la la podrem valorar, moltes vegades, com una cosa útil per adonar-nos d'un defecte que (el nostre "ego" mai no ens

deixaria descobrir) i amb una mica de bona voluntat podríem anar corregint i així, poc a poc, esdevenir una persona sensata de tarannà senzill i obert.

No hi ha ningú al "centre del món", ningú que no necessiti l'ajuda dels altres per a superar-se a si mateix. Tots ens necessitem, i quan algú, en alguna cosa es creu que és el "centre del món", o que és millor que els altres, és que està malalt o que ha perdut el senderi que, en definitiva, és el mateix.

A. Costafreda

"EL HOGAR DEL PRODUCTOR"
(als anys cinquanta)
BAIXANT DES DE LA PLAÇA

L'HOME DEL DICCIONARI

El Principat, les Balears i el País Valencià parlen la mateixa llengua, amb variants dialectals que el Diccionari Català-Valencià-Balear ens permet apreciar. Ja he remarcat en la mateixa Femosa, les excel·lències que per a mi té aquest diccionari, però avui vull parlar d'un dels seus autors: FRANCESC DE BORJA MOLL. S'ha dit d'aquest personatge, que vivia allunyat de l'activitat política i de la vida pública, és a dir, que passava bastant desapercebut. Ens resulta estrany, avui en dia, que una persona dedicada al seu treball sense aparèixer la seva fotografia en tots els diaris, sense deixar-se veure repetidament en diferents actes i sense estar al cervell o "meollo" dels intel·lectuals, pugui ser imprescindible per a la nostra cultura. I és curiós, Francesc de Borja Moll ha fet possible la publicació d'un diccionari que és un orgull pel nostre poble, i quantes cultures vol-

drien tenir-ne un de similar! Home infatigable, optimista, assequible, defensor de la unitat de la nostra llengua i un filòleg prestigiat entre els romanistes, ens ha deixat als seus 87 anys d'edat, però perdurarà la seva obra: una Gramàtica històrica catalana, les seves memòries, centenars d'articles sobre filologia catalana i sobre folklore, un magnífic diccionari,... i el record d'un home treballador tot i que no se li va reconèixer la seva tasca fins a la vellesa, de manera ben diferent a la d'alguns joves autors reconeguts ja i que no sabem com arribaran a vells.

Moll, sense fer soroll, passant gairebé desapercebut (recordem que el famós diccionari és conegut per "l'Alcover") és una de les persones que més ha fet pel nostre poble i sobretot per la nostra llengua. Recordem-ho.

P.G.

Aquesta primavera de viatge amb la premsa comarcal

SORTEIG DE 16 FANTÀSTICS VIATGES DE CAP DE SETMANA

Si per la primavera vols anar a París, al Pirineu, a la Vall d'Aran...

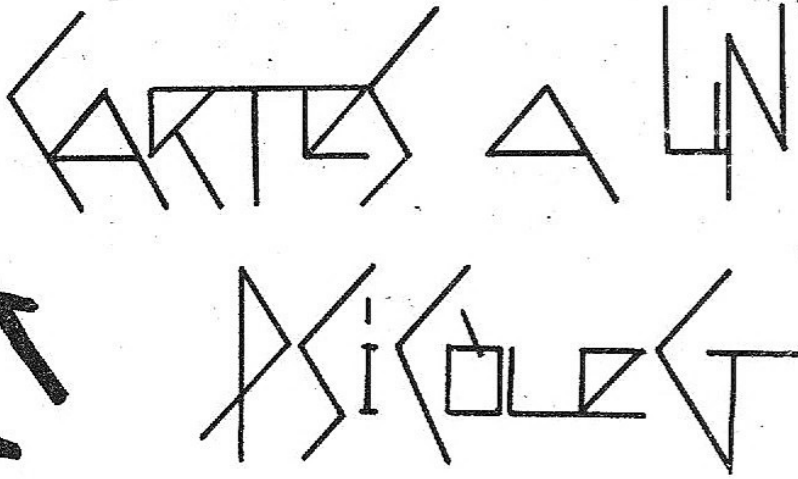
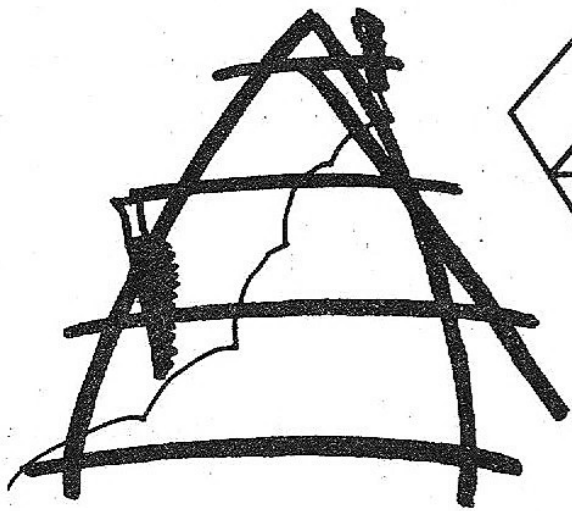
Subscriu-te a la nostra revista!

L'Associació Catalana de la Premsa Comarcal (ACPC) i la Diputació de Lleida organitzen un sorteig de 16 viatges de cap de setmana per a dues persones, entre els subscriptors de les següents revistes:

Barret Picat	Fonoll	La Veu de Torreflor	P. de la Comarca del Mig Segre
Carrilet	L'Espurna	Lo Raier	Ressó de Ponent
Eixir	La Bordeta	Nova Tàrrrega	Sió
El Pregoner d'Urgell	és notícia	Pirineu Actual	Som-hi
Església d'Urgell	La Fulla	Portal	Terrall
	La Palanca		La Femosa

El sorteig es farà el dia **3 d'abril** entre tots els subscriptors de les revistes agrupades per comarques davant Notari a la Diputació de Lleida.

Aquesta primavera
de viatge amb la
premsa comarcal

Senyor metge:

Ja m'ha passat l'angúnia de les festes i ara em retrobo amb l'angúnia del treball. Ja estem a les portes de la primavera i encara tenim tanta feina al tros !!!, feina que suposadament l'hauríem d'haver fet a l'hivern però no arribem a cot, i a més encara el pare, el padrí i la mare en volen de nova.

Miri que bo: ara resulta que no tenim prou plantat (arbres plantats) i n'hem de posar més. A vegades penso que veuen massa la tele i han sublimat la vida del yuppie: sempre atrafegat, treball, treball, diners a cabassos... i jo com bon xiquet que sóc a creure. A part el padrí i el pare han descobert, després de moltes hores de xerrameca, que per a incrementar la "rendabilitat" (ara em sur-

ten financers) dels porcs hem de posar més verres, així amb el mateix treball???? tindrem més mamellons, i si els engreixem farem més dinerets. Això em són a un conte de quan anava a escola, el de "la lechera" o així, no?.

I la mare amb el rotllo de les pereres: que si tothom diu que donen tant, que si creixen molt ràpid, que porten molt bon preu, que és el futur per al mercat comú,... que sé jo.

Total que aquests darrers dies me'ls he passat arreglant la terra per a plantar. I malgrat el meu poc entusiasme m'he divertit: ara subsolar, ara llaurar, després els "discos",... Suposo que m'ha agradat perquè són feines que no les faig mai, jo; el treball amb terra campa al nostre poble

ja només es fa al secà i això de remenar la terra, veure-la humida i fèrtil, pensar que allí dintre hi viurà un arbre, una llavor m'emociona..., segurament que no m'emocionaria tant si totes aquestes feines les hagués hagut de fer a mà però, vet aquí els aventatges de la modernitat!!

També aquests dies... naturalment... m'ha sortit un rotllo metafísic. De dalt del tractor, ja li he dit veia la terra lluent, però pensava també amb l'aigua, la quantitat que se'n necessita per a regar tot això. Així la cosa s'ha anat estirant i ja hi hem estat: la manca d'aigua, les restriccions, la sequera, el canvi

de clima, l'efecte hivernacle.

Total que m'he entristit molt pensant en tot això, però la rematada final ha estat parlant-ne amb els amics quan sortim. Jo només volia parlar-ne, com una conversa més, per a canviar impressions, però... de seguida m'han tallat, m'han acusat d'ecologista (ai, pobret de mi), i cap a la cacera que es fa tard.

En fi, un altre dia ja li parlaré d'això de l'aigua. Fins aviat.

PD: Aquells exercicis de relaxació que em va receptar per a abans de dormir, els he intentat de fer però, als 2 minuts ja dormo, estigui en la postura que estigui.

Catxepet.

FOLKLORE ARTESENC

«Personatges, anècdotes i frases fetes» (i 3)

MAQUINA PILAR:

Quan el transport més normal es feia amb carro i aquest anava carregat, en baixar les costes, sobretot les més empinades, es feia anar el fre perquè el pes de la càrrega no dominés l'animal que l'estirava (en aquest cas no l'estirava, sinó que l'aturava amb el seu cos). De la palanca que apretava els dos "talossos" de fusta de figuera al cercol de les rodes, en el llenguatge col·loquial se'n deia "màquina".

Al temps de garbejar, als carros, normalment hi anaven dues persones, el mosso i l'ajudant o mosset. Un cop el carro carregat, les dues persones anaven a peu al costat del carro; el mosso portant l'animal (quan convenia) per la brida i el mosset estava sempre a punt per fer anar el fre a totes les baixades més pronunciades.

Conten que un cavaler de cal Marea, baixant amb el seu carro carregat de garbes per la costa del Cirera (avui ja en desús degut al nou traçat de la carretera pel pas de l'Autopista), portava la seva dona com a ajudant. En ser a la costa, quan el carro ja s'abalançava sobre l'animal, ell només deia: "Màquina Pilar".

Aquesta frase ha quedat com una mena de "apa, som-hi!".

SANET, SANET, SANET...:

Conten com a facècia que un xiquet de cal Manyaneta de temperament distret, una vegada que la seva mare el va fer anar a comprar "fulles de sanet" (planta d'efectes purgants) i ell que sabia la seva distracció, per a enrecordar-se'n del que li havia dit la seva mare, anava repetint pel camí, sense parar: "Sanet,

sanet, , sanet...". En un moment donat, però, un gos se li posà davant en posat festós, però ell, per no distreure's de la seva cantarella li diu: "Passa gos que em fas arrar" i continuà tan tranquil el seu camí repetint: "Safrà, safrà, safrà...".

En arribar a la bitiga demanà safrà. La botiguera li va dir que segurament la seva mare li havia dir "fulles de sanet". Ell se'n tornà a casa a preguntar-ho, però altre cop arribà a la bitiga demanant safrà.

Això de "passa gos que em fas arrar" i "sanet, sanet, sanet" es diu amb freqüència per dir: "no en destorbos" o "vés amb quins ramansos em vens".

SI T'ENCENDRE, DIU...:

Conten que un de cal Serra, que estava al defora, volia encendre una foguera, però ja fos que la llenya era humida, ja fos per una altra cosa, el cas és que no la podia encendre o dit d'una altra manera; l'encenia, però se li apagava tot seguit. Una mica ferit en el seu amor propi perquè no podia aconseguir el seu proposit, va començar a dir: "Si t'encendre, diu, i tant que t'encendré", ja que picat com estava no havia de plànyer esforços en intentar-ho tantes vegades com convingués. Un cop aconseguit el seu objectiu d'encendre el foc, i quan aquest ja prenia peu i escalfava fort, anava dient per desfogar-se: "Au, apaga't ara home, apaga't!".

Tant la frase "si t'encendré, diu" com la de "au, apaga't ara home, apaga't" són freqüents a Artesa. L'una es diu amb el sentit de "costi el que costi" i l'altra amb el de "veus com tenia raó".

FOT-LI, FOT-LI, JOSEP DEL GUÀS!.

Cap allà als anys vint, quan a Artesa hi havia en funcionament les cooperatives de "Sant Isidre" i del "Porvenir", cadascuna organitzava, per separat, funcions de teatre fetes pels mateixos socis i es representaven dins de la mateixa cooperativa. Entre esl socis (que eren com una família) tothom sabia que l'encarregat de fer córrer les cortines (o teló) de l'escenari al "Por-

nir", era el Josep de cal Guàs (Guasch de cognom). Un any, en aquesta cooperativa van representar l'obra castellana (com la majoria del teatre que es feia a Artesa) titulada "El Asistente del Coronel". Diuen que el paper principal el feia el Joanat del Maco. L'obra s'acabava quan el protagonista es dirigia al públic i deia, més o menys (ja que la memòria pot fallar):

Tanto si la obra ha salida mal
como si ha salido bién,
pido un aplauso
por el Asistente del Coronel.

El dia de la representació, però, el Joanet del Maco, en aquell punt, va quedar-se en blanc, i per fer un acabament feliç no se li va acórrer res més que dir, adreçant-se a l'encarregat del teló:

"Fot-li, for-li, Josep del Guàs"

La qual cosa va salvar l'obra perquè tothom esclafí a riure i es posà a aplaudir.

oooooooooooooooooooo

Un cas semblant com a aquest que acabem d'explicar va passar a "La Primavera" on actuaven actors (ben ponderats, segons el record dels nostres avis) com lo Ramon de la Mundeta, lo Joan del Gepo o el Bessa. L'actor que havia de cloure l'obra (no hem pogut esbrinar quina representaven) també improvisant va dir:

"A la Bordeta me'n vai
i a ca l'Alfonso t'espero.
Si d'aquesta salgo i no muero,
no em buscos per cap puesto".

L'ORDINARI:

Conten que quan feia la "mili" a Saragossa un noi de cal Foradat tenia el costum que sempre que anava a la taverna, demanava un got de vi, llavors pagant amb l'import exacate, demanava el canvi. Un dia el taverner, empipat de tant sentir-li dir: "Y devuelvame el cambio" va saltar i li va engegar: "Mira que eres ordi-

nario". Com que allí hi devia haver algun altre noi d'Artesa fent el soldat que va sentir la resposta enfadada del taverner, ho va contar, de tornada, com a facècia. Des de llavors, al Foradat, a Artesa, tothom el coneixia amb el mal nom de "l'Ordinari".

JA TENIA RAÓ LO BOTER:

Hem sentit contar que cap allà l'any 16 o 17, lo Boter i un veí seu de la Vileta (que era foraster) volien construir un avió; un avió amb ales de canyissos. Aquest estri que mai va estar enllestit del tot, havia de ser tan veloç que els seus constructors deien, davant el posat incrèdul dels artesencs (la majoria dels quals no sabien ni remotament el que era un avió) que un cop acabat, sortirien d'Artesa de bon matí, volant, anirien a pescar al Brasil i a l'hora de sopar serien altre cop al poble.

La frase "ja tenia raó lo Boter" l'hem sentida moltes vegades tant de voca del nostre pare com d'altra gent (que llavors eren molt joves) sorpressos davant els velocíssims avions supersònics. Allò que a parer seu era la frase d'uns sonats, ara ja els semblava molt més creïble.

UN I MUT:

Un descendent de cal Fart que es deia Joan, era d'un caràcter molt despreocupat, per aquest motiu tothom li deia: "Joan, ai que en portaràs pocs, de capellans, a l'enterro", i ell, amb la gràcia que el caracteritzava responia sempre: "Un i mut".

Va passar, però, que el dia que va morir, s'esqueia que a la Parròquia d'Artesa se celebrava unes jornades de la "Santa Missió", és per això que tots els capellans que havia en aquells dies al poble van anar a l'enterrament. En sortir del sepeli tota la gent, entre ells, es feien aquest comentari: "sempre li dèiem "ai Joan que en portaràs pocs de capellans a l'enterro" i ell ens contestava "un i mut" i mira, cinc capellans portava".

A.C.

